

КЪМ ВЪПРОСА ЗА ПЕРИФРАЗАТА В ТЕКСТОВЕ ОТ ПУБЛИЦИСТИЧНИЯ СТИЛ

доц. д-р **Веселина Ватева**
Бургаски свободен университет

TO THE ISSUE OF PERIPHRAISIS IN JOURNALISTIC STYLE TEXTS

Assoc. Prof. Dr. Veselina Vateva
Burgas Free University

РЕЗЮМЕ: В началото на статията се дават някои по-важни теоретични постановки за същността на перифразата. Нашият анализ е изграден върху материал от пресата, като се разглеждат перифрази словосъчетания. Те се определят според семантиката им като логически, образни и междинна група – такива, които започват да загубват своята образност и клонят към общезиковите. Образните перифрази от своя страна са класифицирани като перифрази метонимии и перифрази метафори. Във всяка перифраза се обръща внимание и на диференциалните или потенциалните семи, които се актуализират в конкретния контекст.

Ключови думи: *перифраза, публицистичен стил, преса, метонимия, метафора.*

ABSTRACT: Some of the more important theoretical formulations of the essence of periphrasis are given in the beginning of the article. Our analysis was built on materials from the press by reviewing periphrasis words combinations. According to their semantics they are defined as logical, figurative and intermediate groups – such as the ones that start losing their figurativeness and tend to general ones. The figurative periphrases on their part are classified as periphrases metonymies and periphrases metaphors. In each periphrasis it is taken into consideration also the potential semes, which are updated in the actual context.

Key words: *periphrasis, journalistic style, press, metonymy, metaphor.*

Текстовете от публицистичния стил се характеризират, от една страна, с информативност и фактологичност, а от друга страна, с емоционална оценка и експресивност. На лексикално равнище образността се постига чрез езиковите единици с преносно значение (метафори, метонимии и техните разновидности), разговорни лексеми и фразеологизми. Такава функция може да изпълнява и образната перифраза, а логическата допринася за информативността на текста.

В “Речник на литературните термини” перифразата се определя “от гр. periphrasis – описание, преизказване” като “описателно изразно средство, при което явлението или предметът не се назовават пряко, а се изясняват чрез разкриване на техни белези” (РЛТ 1980).

Р. Фаулър подчертава, че “перафразата зависи от възможностите за синонимия: т.е. от съществуването на повече от един начин за изразяване на едно и също значение. Теорията на стила изисква увереност във възможностите на перафразата, а следователно и в езиковия модел, който разграничава форма от съдържание, израз от значение (Фаулър 1993: 162).

Ш. Бали разграничава традиционното разбиране за перифразата като “разширена форма на повторение на мисълта” от това, което според него трябва да се влага в този термин – “свободно и спонтанно раждащо се иносказателно изразяване на тази мисъл, а не стереотипни перифразни обрати” (Бали 1961: 126).

Върху преносимостта в значението при конструирането на перифразата обръща внимание и Б. Томашевски. Авторът посочва, че “когато се развива метонимията, се получава това, което носи името перифраза. Тя е замяната на думата с иносказателен описателен израз. Перифразата се строи върху определението на предмета вместо прякото му назоваване. Въобще подобно определение се формулира с думи в тяхното пряко значение, но не е изключен случай, когато това определение само по себе си е метафорично; следователно в общия случай перифразата и метафората могат да се съвместят в едно изречение” (Томашевски 1983: 230).

Върху механизмите на вторичната номинация при перифразата разсъждава и Хр. Станева – “Обикновено перифразата се разглежда като разновидност на метонимията, но в същото време нейната структурно-семантична характеристика я свързва и със синонимията в широк смисъл, и с метафоризацията, и с фразеологизмите, поради което нейната конотация, нейното допълнително стилистично значение, нейната вариативност в синтагматичния ред в текста ни дават основание да разглеждаме перифразата най-общо като част от речевото движение на езика” (Станева 1997А: 133). По-нататък авторката задълбочава характеристиката на нейните признаци: “перифразата е вторична номинативна единица със следните структурно-семантични признаци: съставност, конотация, съотносимост, които я правят семантично цяло, реализиращо се в речта като синтактична контекстово мотивирана единица” (Станева 1997Б: 135).

По отношение на видовете перифрази според семантиката им Хр. Станева различава образни и логически перифрази; перифрази – синоними, метафори, метонимии, сравнения. Според структурата им те са – със структура на словосъчетание; на усложнено словосъчетание с обособено определение; на предикативно словосъчетание в качеството на съставно именно сказуемо в просто изречение или изречения, при които е доминиращ статичният описателен номинативен вторичен знак за пред-мета” (Станева 1997В: 138 -143).

М. Велева характеризира същността и видовете перифрази в публицистичния стил – “Перифразата е средство за изтъкване на определен признак на обект или явление от действителността, основаващо се на принципа “същото, изказано с други думи”. В публицистичния стил като източник на синонимия се използва логическата перифраза, с която се актуализира същностен признак на обекта, без да се влага особена оценка. Стилистичната перифраза се основава на вторична номинация с участието на метафорични и метонимични названия на обекти, явления или призна-

ци на обекти и явления. Тя е средство за изразяване на емоционална оценка и експресия” (Велева 1988: 29).

Върху експресивността на перифразата в публицистичния стил акцентира и Хр. Станева – “Перифразата като средство за вторична номинация и като средство за експресия има важна смисловоструктурна и стилистична функция в публицистичния стил” (Станева 1997Г: 145).

Материалът за нашето изследване е ексцерпиран от вестниците “Стандарт”, “Труд”, “Монитор”, “168 часа”. Включени са перифрази словосъчетания, защото приемаме, че те са най-типичните видове перифрази.

Според семантиката си перифразите първо могат да се разделят на логически и образни, като между тях бихме искали да отделим една междинна група – такива, които започват да загубват своята образност и клонят към общоезиковите. Типично логическите перифрази разкриват номинативни признаци на обектите, лексемите се характеризират само с денотативни семи, думите функционират в прякото си значение (“Всеки абонат на “Топлофикация” ще получи писмо как ще бъде компенсирани чрез приспадане от следващите сметки, обясни *шефът на софийската “Топлофикация”* (Петко Милевски); “До няколко седмици или месеца ще бъде възобновена работата по каскадата “Горна Арда” съобщи *енергийният министър*” (Петър Димитров); “Според Б. Борисов фактът, че родното ФБР е огласило публично спирането на достъпа до класифицирана информация на *бившата шефка на данъчните* (М. Мургина) дискредитира не само агенцията, но и премиера”; “След скока на цените у нас магазините в *южната ни съседка* (Гърция) са пълни с нашенци.”

Някои от перифразите са загубили част от експресивността си поради своята фреквентност в публицистичните текстове (“Административният съд в *града на липите* (Стара Загора) отложи с още седмица встъпването в длъжност на новоизбрания кмет”; “Това съобщи от общината *под тепетата*” (Пловдив); “Това заяви новоизбраният кмет *под тепетата*”; “Пази се в тайна мястото, където ще ношува *стопанинът на Кремъл*” (Вл. Путин); “*Стопанинът на Кремъл* е на визита в София на 17 и 18 януари”; “Михаил Прохоров държи вече най-голямото имане в *родината на Путин*” (Русия). Тези перифрази само донякъде се доближават до логическите, защото са по-слабо експресивни, но в същото време пресъздават и някакви образи – те са перифрази метонимии, изградени въз основа на връзки в пространството (градът, където растат липи; градът, където има тепета; човекът, който работи в Кремъл; страната, в която живее Путин).

В публицистичните текстове особено въздействени са образните перифрази, които в нашите примери са метонимии или метафори. За тяхната семантика е характерно взаимодействието на основни семи или архисеми (Гак 1972: 371) (при метонимията – въз основа на постоянна връзка между обектите; при метафората – въз основа на сходство между тях) и на допълнителни семи (диференциални или потенциални семи според терминологията на Гак), които са различни в конкретния контекст и ще бъдат анализирани.

При перифразите метонимии диференциалните или потенциалните семи конретизират постоянната връзка между обектите – в пространството, във времето или по друг признак:

- “Още с първите си стъпки на *Острова на Афродита* (Кипър) футболистите поставиха лентите с надпис “Не сте сами”. (Връзката е пространствена, по мястото, където е родена Афродита. Експресивността се постига чрез споменаването на името на богинята, която създава асоциация за красота и хармония.)

- “Банковата криза, която уж заобиколи *родните трезори* (банките), ни кара да се замислим как и дали може да се предотврати трусът в България.” (Метонимията е по място, но в лексемата ‘трезори’ се съдържат и диференциалните семи ‘сигурност’, ‘здравина’, които засилват експресивността.)

- “За да бъде здраво обаче *бъдещето на нацията* (бебетата), са нужни 660 лв. за раждане.” (Метонимичната връзка е по време, в лексемата ‘бъдеще’ се активизира потенциалната сема ‘положителна перспектива’.)

- “Причина отново са *финикийските знаци* (парите), които са инфарктно недостатъчни.” (Активизира се асоциация за връзка по произход, и то от дълбока древност, в същото време звучи известна ирония за драстичната липса на пари в съвременното ни.)

- “*Хората в униформа* (полицаяте) в Дания първо помагат, а после гледат да стряскат с присъствието си.” (Метонимичната замяна е между човек и дрехите, които носи. Смисълът на цялото изречение показва защо е употребена тази перифраза – униформата е сигнал за служебното положение на полицаия, но у нас тя служи само за сплашване. Чрез антитеза и ирония авторът изразява критичната си оценка.)

- “*Почитателките на Мелпомена* (почитателките на театъра) със сигурност ще бъдат щастливи преди 8 март. Тогава техните кавалери могат да ги заведат без билет на спектакъл в Театъра на армията.” (Перифраза, която може да се отнесе към т. нар. митологически метонимии – името на богинята на трагедията, Мелпомена, замества театъра. Придава на израза по-антично и книжно звучене.)

- “Президентът на “*белия балет*” (“Реал М”) Висенте Болуда пък се изцепи, че отборът му ще съсипе противника с 3:0 у дома”; “Настоящият главен спонсор на АIG има четиригодишен договор с “*червените дяволи*” (“Манчестър Ю”) (В тези примери при перифразите наблюдаваме интересно преплитане на метонимия и метафора. От една страна, метонимииите по цвят “*белия*”, “*червените*” според цвета на фланелките на играчите. От друга страна, метафорите “*балет*” и “*дяволи*” заради сходството на тяхната игра с изяществото и красотата на балета, с лукавостта и неуловимостта на дявола.)

- “*Лудите фенове на Дионисиевия еликсир* (любителите на виното) броят по 80 долара на месец за правото да мачкат уникални сортове грозде с крака и да пият от плодовете на собствения си труд.” (Отново в перифразата има преплитане на метафора, по-точно ирония “*лудите фенове*” и метонимия “*Дионисиевия еликсир*” – връзка с бога на виното Дионисий.)

Семантиката на перифразите метафори се гради върху архисема ‘сходство’ и диференциални или потенциални семи, които са с положителна или отрицателна оценъчност.

Някои от перифразите метафори съдържат лексема, която има собствена експресивност, тя е заложена в нейната семантична структура, т.е. тя съдържа определена диференциална сема:

- “*Звездата на турския Ерджийешспор*” (Здравко Лазаров) страда от разтежение”; “Голямото шоу за скъпи и бързи лодки в тузарската махала “Роял Виктория” край Темза мина без *най-скъпата футболна звезда на България*.” (Д. Бербагов) (Лексемата ‘звезда’ означава ‘небесно тяло със собствена светлина’ (пряко значение) и ‘човек, който се отличава с талант, знаменитост’ (преносно значение).

- “Имахме си работа с Данчо в Испания, сподели *ромският славей* (Софи Маринова) пред “Стандарт”. (Думата ‘славей’ има значение ‘пойна птичка със силен и приятен глас’. Това значение се пренася метафорично и характеризира качествата на певицата.)

Интересни са семантичните трансформации на някои лексеми, които съдържат семи с отрицателна експресивност, но в общия контекст се възприемат с положителна оценъчност – “*Старият треньорски вълк* (Хари Рендап, треньор на “Портсмут”) съвсем наскоро се възхити открито на играта на Бербагов.” (тук в лексемата ‘вълк’ се актуализират потенциални семи ‘опитност’, ‘знания’); “Ален Бокшич и Давор Шукер имат такива яхти” – обяснява гид на домакините. “Явно са играли по-добре от мене” – изстрелва *головото оръжие на нацията* (Д. Бербагов) и предизвиква смеха на групата.” (в този контекст думата ‘оръжие’ функционира с потенциални семи ‘точност’, ‘сила’, ‘победа’).

Част от лексемите със собствена експресивност са от чужди езици:

- “Специалистите вече са категорични – картината, нарисувана през XVI в., принадлежи на *титана на Ренесанса*” (Леонардо да Винчи). (В тази перифраза метафора лексемата ‘титан’ въздейства със семантиката си, тя е от гръцки език и означава ‘безсмъртен великан’.)

- “Оттогава в семейния климат на *Дупнишката мадона* (Сашка Васева) нахлу арктическа зима.” (Думата ‘мадона’ е от италиански език и е със значение ‘Богородица’, но в този контекст е употребена иронично.)

- “*Фолк фурията* (Сашка Васева) тотално оплете жанровете.” (Лексемата ‘фурия’ е от латински и има няколко значения – 1. древноримско божество на отмъщението; 2. ярост; 3. зла жена. В посочения контекст е в преносно значение за човек, който е много емоционален, енергичен, деен, но като цяло изказването е с отрицателна оценка.

- “*Българският феномен* (Белоградчишките скали) изпревари Гранд каньон и Дяволския град в Сърбия.” (Думата ‘феномен’ е от гръцки език и означава ‘рядко, изключително явление’.)

- “*Примата на българската естрада* (Лили Иванова) изненада феновете си с признание, че се е вrekла на тайнствен мъж.” (Лексемата ‘прима’ е от италиански

език и означава ‘първа, най-изтъкната балерина’, пренесено към музикалното изкуство, носи същата най-висока оценка.)

В една от перифразите метафори се съдържа лексема с архаично звучене, което, от една страна, придава експресивност на изказа, а от друга страна, това отново се свързва със собствената семантика на думата – “За продан е изложено и леглото на *властелина на модата*” (Ив Сен Лоран).

В друг случай перифразата включва административен термин, но с метафорично значение – “На посетителите на изложението сякаш им е безразлична съдбата на *българския футболен посланик в Лондон*” (Д. Бербагов). (Тук в думата ‘посланик’ се актуализира потенциална сема ‘човек, който разпространява футболната слава на България’.)

Една от перифразите метафори съдържа лексема със собствена семантика с отрицателна експресивност – “Както са го подкарвали *безумците под Боби Михайлов* (членовете на БФС) ще насрочат последния кръг на шампионата с началото на Шампионската лига.”

Няколко перифрази са със структура на словосъчетания, в които експресивността се реализира чрез въздействието на епитет, изразен чрез прилагателно име, което е емоционално със собствената си семантика (*феноменален*) или е във форма за превъзходна степен – “След дълго ровене в частните колекции италиански експерти намериха неизвестен портрет на *феноменалния художник и мислител* (Леонардо да Винчи); “18 години след промените *най-успелият български тим* (ЦСКА) не може да намери своята самоличност”; “*Наследничката на едно от най-големите богатства в Англия* (Стела Макартни) не се свени лично да наблюдава как по улиците на Лондон раздават рекламни брошури за нейни творения.”

Перифразата в публицистичните текстове е често срещан стилистичен похват. Тя допълва и разнообразява изказа откъм информация, но и допринася за конотативния му ефект. Образните перифрази въздействат на въображението и емоциите на адресата.

Литература

1. Велева, М. (1988), Стилистика на журналистическите жанрове, Изд. “СУ “Св. Кл. Охридски”, София.
2. Гак, В. (1972), К проблеме семантической синтагматики. В: “Проблемы структурной лингвистики”, Москва.
3. Речник на литературните термини (1980), Изд. “Наука и изкуство”, София.
4. Станева, Хр. (1997), Стилистичен подход към динамиката на текста. Изд. “Илинда – Евтимов” ЕООД, София.
5. Томашевский, Б. (1983), Стилистика, Изд. Ленинградского университета, Ленинград.
6. Фаулър, Р. (1993), Речник на съвременните литературни термини. Изд. “Наука и изкуство”. София.
7. Хованская, З. (1984), Стилистика французского языка. Изд. “Высшая школа”. Москва.